Dariusz Szymikowski

Uwagi na temat poradnika dla nauczycieli pt. *Kaszuby przez wieki* (cz. 4)

4. Temat: Kaszubskie symbole.

Cele i przebieg lekcji

W *Celach lekcji* stwierdzono, że uczeń wymienia symbole, a wśród nich *Hymn Kaszubski* (w innym miejscach funkcjonuje nieco zmieniona pisownia: *Hymn kaszubski*). Z *Wprowadzenia* wynika, że dla Autorów jest nim *Marsz* Hieronima Derdowskiego. **Niestety, Krzysztof Korda i Michał Kargul nie raczyli dodać, że tym symbolem dla wielu Kaszubów jest *Zemia Rodnô* Jana Trepczyka**. Należy podkreślić, że Kaszëbskô Jednota uważa tę pieśń za hymn narodowy Kaszubów. **Oczywiście, o tym fakcie (i o tej organizacji) Autorzy *Poradnika* w ogóle nie wspomnieli**. We *Wprowadzeniu* zaznaczyli jedynie, że utwór ten *od dawna jest uznawany za hymn niektórych środowisk i organizacji kaszubskich, takich jak Klub Studencki „Pomorania”*. Ponadto jeszcze napisali: *Niestety, w ostatnich latach dzieło Trepczyka jest często wskazywane jako utwór, który miałby zastąpić »Hymn kaszubski«, przez co staje się instrumentalnie wykorzystywanym narzędziem walki w sporach politycznych i ideologicznych.* Chciałoby się zapytać: **dlaczego *niestety*?** Autorzy przedstawiając tę kwestię w taki sposób, uciekając się do takich określeń, nie wystawiają sobie najlepszego świadectwa. Po prostu należy przyjąć, że Kaszubi są w tej sprawie podzieleni, że mają dwa hymny. A jeśli Autorzy już zapragnęli poddać analizie te dwa teksty, to mogli wybrać inny sposób niż określenie jednego jako *powszechnie uważany za najważniejszy utwór oddający uczucia Kaszubów i upamiętniający ich walkę o własną tożsamość* (sic!), a drugiego jako *piękny utwór nawiązujący do heroicznej i mitycznej historii Kaszub*.

Ponadto w *Celach lekcji* stwierdzono, że uczeń ***przedstawia*** ***kontrowersje*** [podkreślenie moje – D.Sz.] *związane ze stołecznym statusem Gdańska*. Potem, w *Przebiegu lekcji*, w podobnym tonie, choć nieco inaczej, stwierdza się: *Prowadzący wskazuje, że* ***mimo toczonych sporów*** [podkreślenie moje – D.Sz.] *w powszechnym odczuciu Kaszubów najważniejszym, centralnym miastem regionu pozostaje Gdańsk*. **Te zdania, są sprzeczne z tym, co Autorzy napisali we *Wprowadzeniu*:** *Współcześnie stołeczny status Gdańska* ***nie wywołuje już żadnych kontrowersji*** [podkreślenie moje – D.Sz.]*: miasto nad Motławą funkcjonuje jako kaszubska stolica, co potwierdzają działania władz administracyjnych i opinia mieszkańców*. **Zamiast rzeczowo wyjaśnić istotę stołeczności Gdańska, Krzysztof Korda i Michał Kargul wysyłają nauczycielom i uczniom sprzeczne komunikaty!**

W punkcie II *Przebiegu lekcji* Autorzy popełnili błędy faktograficzne pisząc: *W swoim wykładzie prowadzący przeprowadza istotne rozróżnienie: osobno mówi o dziejach herbu ukazującego czerwonego gryfa na srebrnym tle – a zatem o emblemacie, który od czasu wojny trzynastoletniej funkcjonował jako godło Pomorza Gdańskiego (...)*. **Otóż, w ostatniej części tego zdania**

zamiast *godło* powinno być *herb* (godłem jest bowiem sam gryf, a herbem – gryf na srebrnym polu), **ale nie Pomorza Gdańskiego, a województwa pomorskiego (o czym zresztą Autorzy we *Wprowadzeniu* informują)**. Otóż, obszar Pomorza Gdańskiego nie tworzył żadnej struktury administracyjnej (był zaś zasadniczą częścią Prus Królewskich oraz wchodził w skład m.in. wspomnianego województwa) i nie posiadał własnego herbu.

W tej części scenariusza lekcji Autorzy wspominają o władcach zachodniopomorskich. **Tu chciałbym zauważyć, że w *Poradniku* ani razu nie pada oficjalna nazwa państwa Gryfitów – Ducatus Pomeraniae, czyli Księstwo Pomorskie (**Autorzy posługują się wyłącznie określeniami typu Pomorze Zachodnie czy księstwo zachodniopomorskie).

W *Podsumowaniu tematu* wskazuje się, że uczniowie mają odpowiedzieć na następujące pytania nauczyciela:

- *Jaką funkcję pełniły (...) kaszubskie symbole w okresie zaborów?*

Zaborów!? Nie ma potrzeby używać tutaj liczby mnogiej. Jeśli już chcemy posługiwać się tym terminem w historiografii kaszubskiej, to wystarczy liczba pojedyncza, gdyż od końca XVIII, poprzez cały XIX i na początku XX w., całe Kaszuby (tj. w swym historycznym kształcie) znajdowały się pod panowaniem tylko jednego państwa, a termin zabór, patrząc z polskiego punktu widzenia, charakterystycznego dla Autorów, ma uzasadnienie jedynie tylko do tej części Kaszub, która przed II połową XVIII w. znajdowała się w granicach Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

– *Jak myślicie, jakie znaczenie mają dla współczesnych Kaszubów „Hymn kaszubski" oraz godło z czarnym gryfem i czarno-złota flaga?*

Dla czego Autorzy ograniczają się tylko do *Marsza* Derdowskiego? Dlaczego nauczyciel nie mógłby zapytać o znaczenie pieśni *Zemia Rodnô*, narodowego hymnu Kaszubów?

Ponadto, czym jest owo *godło z czarnym gryfem*? Godłem Kaszub jest sam czarny gryf w koronie.

Karta pracy: Kaszubskie symbole.

Zadanie 1

Zadanie to przedstawia się następująco (zob. poniżej):

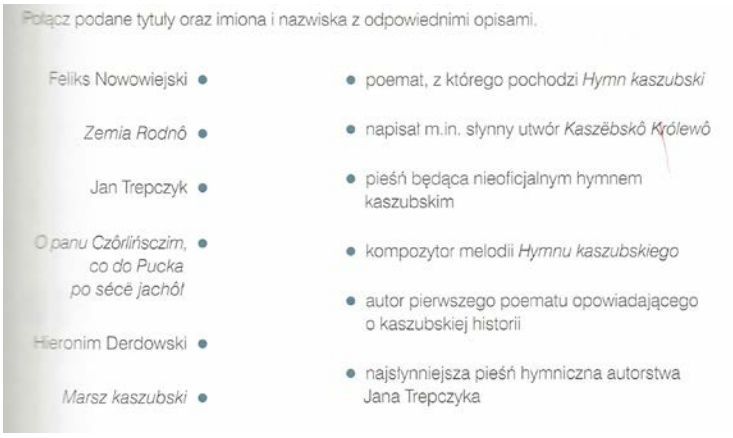
Połącz podane tytuły oraz imiona i nazwiska z odpowiednimi opisami.

Feliks Nowowiejski
Zemia Rodnô
Jan Trepczyk
O panu Czôrlińsczim, co do Pucka po sécë jachôł
Hieronim Derdowski
Marsz kaszubski

poemat, z którego pochodzi *Hymn kaszubski*
napisał m.in. słynny utwór *Kaszëbskô Królewô*
pieśń będąca nieoficjalnym hymnem kaszubskim
kompozytor melodii *Hymnu kaszubskiego*
autor pierwszego poematu opowiadającego o kaszubskiej historii
najsłynniejsza pieśń hymniczna autorstwa Jana Trepczyka

Jak rozwiązałby to polecenie uczeń, który korzystałby z *Poradnika*? Myślę, że nie miałby problemów z następującymi przyporządkowaniami:

Feliks Nowowiejski – kompozytor melodii *Hymnu kaszubskiego*
Jan Trepczyk – napisał m.in. słynny utwór *Kaszëbskô Królewô*
O panu Czôrlińsczim, co do Pucka po sécë jachôł **(dlaczego Autorzy używają starej ortografii? Warto dodać, że nie jest to jednak zapis w oryginalnej pisowni Derdowskiego, co dałoby się jeszcze usprawiedliwić)** – poemat, z którego pochodzi *Hymn kaszubski*
Hieronim Derdowski – autor pierwszego poematu opowiadającego o kaszubskiej historii.

Do przyporządkowania zostałyby jeszcze *Zemia Rodnô* i *Marsz kaszubski,* a z drugiej strony: *najsłynniejsza pieśń hymniczna autorstwa Jana Trepczyka* oraz *pieśń będąca nieoficjalnym hymnem kaszubskim.* Zakładając (jednak tego Autorzy nigdzie nie podają), że do każdego tytułu czy nazwiska można przyporządkować tylko jeden opis, to uczeń postąpiłby następująco:
Zemia Rodnô – najsłynniejsza pieśń hymniczna autorstwa Jana Trepczyka
Marsz kaszubski – pieśń będąca nieoficjalnym hymnem kaszubskim

I teraz mamy kilka problemów. We *Wprowadzeniu* nie określono bezpośrednio *Marsza* mianem nieoficjalnego hymnu. Na podstawie sformułowań tam użytych (*powszechnie uznawany*) można wręcz odnieść wrażenie, że jest to oficjalny hymn. Wrażenie to potęguje używanie (również w tym zadaniu) zwrotu – bez jakiegokolwiek dookreślenia – *Hymn kaszubski*. **Jak więc na prawdę przedstawia się sprawa z hymnem kaszubskim?** Opis: *Pieśń będąca nieoficjalnym hymnem kaszubskim* sugeruje, że mamy do czynienia albo z dwoma rodzajami hymnów – oficjalnym i nieoficjalnym, albo brak jest oficjalnego. Otóż, nie ma jednego oficjalnie przyjętego i uznawanego przez wszystkich Kaszubów hymnu. **Więc w tym sensie wszystkie pieśni uznawane za hymny mogą, a w zasadzie muszą, mieć status nieoficjalnych. W związku z tym opis ten można zastosować zarówno do *Marsza*, jak i do pieśni Trepczyka. Gdybyśmy jednak chcieli jakiś hymn uznać za oficjalny, to może być nim jedynie *Zemia Rodnô* Jana Trepczyka, gdyż tylko ta pieśń została oficjalnie uznana przez stowarzyszenie Kaszëbskô Jednota za narodowy hymn Kaszubów** (zob.: http://kaszebsko.com/zemia-rodno---kaszubski-hymn-narodowy.html; http://www.kaszebsko.com/deklaracja-ideowa.html). **Żadna inna pieśń, przez żadną inną organizację, nie została oficjalnie określona jako hymn Kaszubów czy hymn kaszubski!**

Należy jeszcze wrócić do pewnego zdania z *Wprowadzenia*. Dla Autorów, jednym z argumentów na to, że *Marsz* jest hymnem, jest nazwanie tego tekstu *Hymnem kaszubskim* (na początku lat 20. XX w.): *Dopiero jednak muzyka Feliksa Nowowiejskiego, który do słów »Marszu« skomponował całkiem nową melodię i zatytułował utwór Hymnem kaszubskim, sprawiła, że pieśń ta stała się powszechnym symbolem kaszubskiej tożsamości*. Jest zastanawiające, że Autorzy jednocześnie bagatelizują głosy tysięcy Kaszubów, którzy określają pieśń *Zemia Rodnô* hymnem kaszubskim, zarzucając im – niejako przy okazji – jeszcze jakieś niecne działania! **Jeśli *Marsz* jest określany jako *hymn kaszubski*, to równie dobrze może nim być także *Zemia Rodnô*.** Należy zastanowić się jeszcze nad jedną kwestią: czy do dzieła pt. *O panu*

Czôrlińsczim, co do Pucka po sécë jachôł (w obecnie obowiązującej pisowni: *Ò panu Czôrlińsczim, co do Pùcka pò sécë jachôł*), które powstało na początku lat 80. XIX w. można przyporządkować *poemat, z którego pochodzi Hymn kaszubski,* skoro w chwili powstania był to *Marsz,* a nie *hymn kaszubski*?

Aby więc zlikwidować niejednoznaczność odpowiedzi oraz ukazać rzeczywisty status pieśni *Zemia Rodnô*, należałoby zmienić treść kilku haseł i opisów.

Zadanie 2

W zadaniu tym należy m.in. stwierdzić fałszywość czy prawdziwość przedstawionych zdań. Jedno z prezentowanych zdań (*Symbol gryfa został wprowadzony na Pomorzu przez księcia tczewskiego Sambora*) budzi jednak wątpliwości. Uczeń, który zapozna się – za pośrednictwem nauczyciela – z treścią *Wprowadzenia*, w którym stwierdza się, że *Obraz gryfa pojawił się na Pomorzu za sprawą księcia tczewskiego Sambora II*, odpowie, że jest to prawda. A powinien stwierdzić, iż jest to fałsz. Musimy bowiem pamiętać, że gryf pojawił się na Pomorzu znacznie wcześniej niż żył Sambor II, pod koniec XII w., w państwie Gryfitów. Autorzy o tym wspominają we *Wprowadzeniu*, a słowo *Pomorze*, w tym kontekście, oznacza u nich Pomorze Gdańskie. Jednakże w tym konkretnym zdaniu tego kontekstu już nie ma, więc uczeń może rozumować w dwojaki sposób: jeśli uwzględni cytowane zdanie z *Wprowadzenia,* to odpowie *prawda*, a jeśli Pomorze będzie postrzegał szeroko, to odpowie *fałsz*, wiedząc, że na Pomorzu Zachodnim gryf pojawił się za sprawą innego władcy i w innym okresie. Potrzebne jest tu więc doprecyzowanie zdania, np. *Obraz gryfa pojawił się na Pomorzu Gdańskim za sprawą księcia tczewskiego Sambora II.* Oczywiście, formując takie zdanie odrzucamy głosy tych historyków, którzy uważali, że także Świętopełk Wielki mógł się posługiwać pieczęcią z gryfem.

Zadanie 3

W zadaniu tym znajduje się – jak to określono – *fragment »hymnu kaszubskiego«*. Prezentuję tutaj skan tego tekstu.

1. Tam, gdze Wisła òd Krakòwa
W pòlszczé mòrze plënie,
Pòlskô wiara, pòlskô môwa
Nigdë nie zadżinie.

Ref. Nigdë do zgùbë
Nie przińdą Kaszëbë,
Marsz, marsz za wrodżem!
Më trzimómë z Bòdżem.

2. Më z Niemcama wieczi całé
Krwawé wiedlë wòjnë.
Wòlné piesni wiedno brzmiałë
Bez górë i chòjnë.

Ref. Nigdë do zgùbë...

3. Przëszedł Krzëżôk w twardi blasze,
Pôlił wsë i miasta,
Za to jegò cepë nasze
Grzmòcëłë lat dwasta.

Ref. Nigdë do zgùbë...

4. Nas zawòłôł do swi rotë
Pòlszczi król Jadżełło,
Téj w niemieczczich karkach gnôtë
Trzeszczałë jaż miło.

Ref. Nigdë do zgùbë...

5. Gdze król Kadzmiérz gnôł Krzëżôka?
Gnôł gò pòd Chònice!
Bë gò zgniotłë, jak robôka,
Kaszëbsczé kłonice.

Słowa Hieronim Derdowski, muzyka Feliks Nowowiejski

Dziwny jest tutaj sposób postępowania Autorów, którzy wprawdzie wzięli tytuł z wydania Nowowiejskiego, ale układ zwrotek zachowali taki, jaki jest w poemacie Derdowskiego.

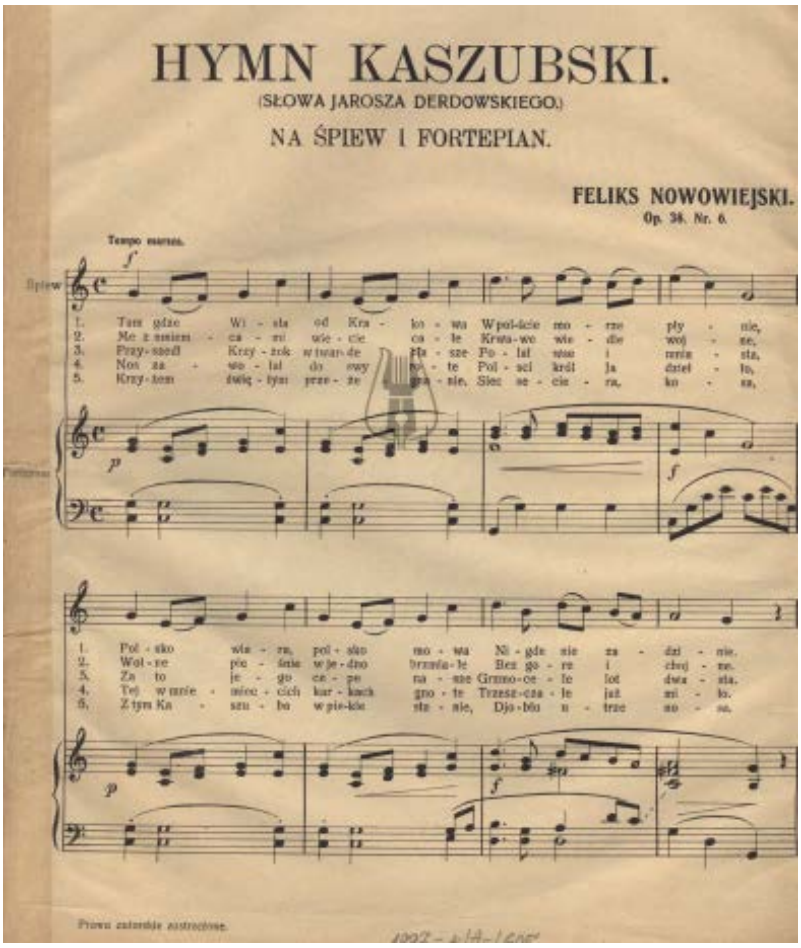
HYMN KASZUBSKI.
(SŁOWA JAROSZA DERDOWSKIEGO.)
NA ŚPIEW I FORTEPIAN.
FELIKS NOWOWIEJSKI.
Op. 38. Nr. 6.

Wersja Nowowiejskiego

Przechodząc zaś do pytań do tekstu *Marsza*, to zadziwia brak jakiegokolwiek polecenia, które konfrontowałoby wizję historii Kaszubów z prawdą historyczną, choć zadano pytanie: *Kto został przedstawiony w pieśni jako wróg Kaszubów?*

Zdanie 4

Zadanie to przedstawia się następująco (zob. poniżej):

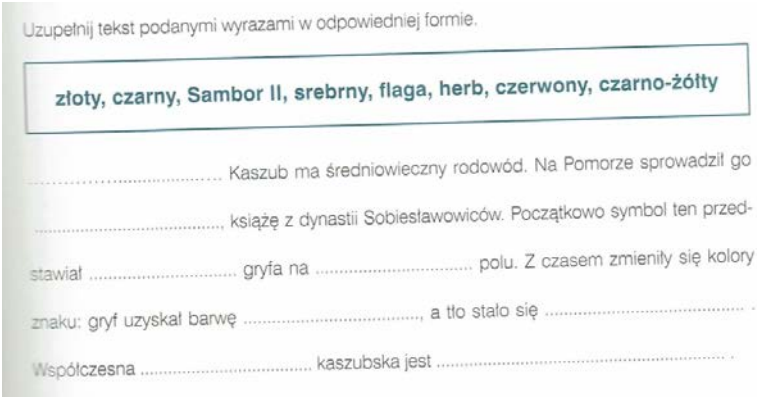
Uzupełnij tekst podanymi wyrazami w odpowiedniej formie.

złoty, czarny, Sambor II, srebrny, flaga, herb, czerwony, czarno-żółty

..... Kaszub ma średniowieczny rodowód. Na Pomorze sprowadził go ....., książę z dynastii Sobiesławowiców. Początkowo symbol ten przedstawiał ..... gryfa na ..... polu. Z czasem zmieniły się kolory znaku: gryf uzyskał barwę ....., a tło stało się ..... . Współczesna ..... kaszubska jest ..... .

W tym zadaniu **występuje ten sam problem, co w zadaniu 2** (o pojawieniu się wizerunku gryfa na Pomorzu). Ponadto, **treść zdań zdaje się błędnie sugerować, że obecny herb Kaszub jest modyfikacją tego z czasów Sambora II i Rzeczypospolitej szlacheckiej.** Otóż, herb Kaszubów nawiązuje do tradycji Gryfitów, a nie jednego z władców z dynastii Sobiesławiców (Subisławiców) czy województwa pomorskiego.

Autorzy nie rozróżniają pojęć *herb* i *godło*. Ewidentnie świadczy o tym następujące zdanie zawarte we *Wprowadzeniu*: *Na kaszubskim godle widnieje czarny gryf na złotym polu*. Otóż, godłem jest sam gryf, a herb, to godło na złotym polu. W związku z tym należałoby nieco zmodyfikować zdania (aby ta kwestia wyglądała jednoznacznie) w tym poleceniu oraz wprowadzić także pojęcia *godło* lub *gryf*.